

in opdracht van bruidegom en bruid, zullen de opdrachtgevers — portretten! — van de hand van den Meester zijn. Misschien nog enkele andere bovendien. Zeker niet alle. En zeker niet de handen, die, geen enkele uitgezonderd, geverfde houten plankjes lijken.

Wij rekenen gaarne H. Bosch tot de Hollandsche School. Het recht is vrij betwistbaar. Hij is, in zijn rijpen tijd, Fransch in teekening en ook in geest.

Echt 16e eeuwsch Vlaamsch in zijn sterke tegenstelling van fel groen en blauwgroen der bergen, van fel geel van de lucht en van bloedrood van den laaienden brand, is het in schitterende kleuren geschilderde miniatuur-berglandschapje van den Hollander Herry met de Bles, met een kronkelende rivier vol schepen en een stad in brand. Alles op den achtergrond tot aan den horizon (koopvaardischepen, roeiboortjes, kerktorens, enz.) is, naar het voorbeeld der beroemde Vlaamsche voorgangers, tot in de kleinste details gegeven, wat — de moderne kunst heeft geen weet meer van die waarheid — aan de ruimte grootschheid geeft.

Lucas van Leyden, de realist, toont in het paneel, waarop zijn naam- en gilde-patroon, St. Lucas, de H. Maagd schildert, meer vroomheid dan gewoonlijk in zijn schilderwerk (merkwaardigerwijze het minst in Maria en het Kind). Bovenal bij de drie engelen omzweeft religieuze ernst de gezichten. Ook St. Lucas is devoot in zijn houding en is met vrome toewijding verdiept in zijn werk. De toets is zwak, maar daar staat een kwaliteit tegenover.

Mist men een kwaliteit van het beroemde Leidsche altaarstuk, er staat hier een kwaliteit tegenover, die daar is ondergedoken.

De Duitschers kunnen bezwaarlijk nog tot de Primitieven worden gerekend. Ze staan alle op den drempel van de Renaissance. Dat geldt allermeeest van Grünewald (den vizonnairen revolutionnaire, geestverwant van El Greco en van William Blake), en van L. Cranach (den schilder van Luther en van diens beschermer August Den Wijze, Keurvorst van Saksen.)

De nog al arbitrair met een sterk-gele verf-plakaat verluchte potloodteekening van Grünewald (Madonna en Kind, met pompeuzen zwier waaiende door het wereldruim, de zonneschijf onder de voeten) is zeker een goed (d.i. leerrijk) „staal” van diens kunst, maar veel meer dan Renaissancistische bravoure zit niet in het lijnenspel. En het geel alleen is niet voldoende om een idee te geven van zijn buitenissig palet.

Mij trof verwantschap van uitdrukking tusschen het schuin in de lengte gerekte gelaat der Madonna en sommige koppen in potlood door Karel de Nerée; wat mij versterkt in mijn van ouds gekoesterden twijfel aan Grünewald's godsdienstzin. Ook de geaffecteerd-sierlijke buiging van de